

'אין גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה...'. הוצאת החמה מנרתיקה היינו גילוי האור שגגנו הקב"ה לעתיד לבוא [כמו שנאמר ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים]. והוא אור גדול המאיר את הדעת והנפש, המברר היטב את הטוב ואת הרע ובכך הם נפרדים זה מזה. וחיות הרשע בעולם הזה אינה אלא מחמת ניצוץ הש"י המחיהו ונותן בו כח והרגשה ולהיטות לכל דברי העולם הזה, ובגלל 'חשיכותו' של העולם הזה, הטוב והרע מעורבים ואין רעתו של הרע מורגשת, וע"י גילוי האור הגדול לעולם הבא מתבררים הטוב מהרע ומתפרדים זה מזה ונשאר הרע בלא חיות כלל וממילא אבדו הנאותיו והרגשותיו לאמר לרע טוב ונעשה הרע רע גמור ובכך הוא כלה ואובד מעצמו. [וגם עונש המיתה על דרך זו; החיות נפרדת מהחומר ע"י ראיית האדם בשעת מיתתו את גילוי אור ה' (כמו שאמרו 'כי לא יראני האדם וחי' – הא בשעת מיתתו רואה), ועל כן אין הגוף יכול לסבלו ומתפרד וחוזר להיות עפר מן האדמה] (עפ"י כתבי ר"צ הכהן: רסיסי לילה מח עמ' 103) נא (עמ' 117); ליקוטי תורה שבסוף ספר פוקד עקרים, עמ' 63; פרי צדיק ח"ה לעיוהכ"פ ו). ע"ע: מכתב מאלהו ח"א עמ' 301.

*

ואנו נוהגים כן, אם כן אפילו הלכה כאינך פוסקים, מכל מקום כיון דיש דעה להחמיר כבר קבלו אבותינו עליהם כאותה דיעה ואסור עלינו בני אשכנז מדינא ואין לו התרה... וקרוב בעיני נדר דאורייתא, אע"פ שמ"מ קיל ככל איסור דרבנן – היינו כך קבלו הנדר שיהיה אסור עלינו כקולא איסור דרבנן אבל לעבור על זה עובר על נדר דאורייתא... ומה שכתבתי שהקבלה הוא נדר דאורייתא, אע"פ שלא אסר עצמו בלשון קונם, מ"מ כל המקבל על עצמו לעשות דבר מצוה – הוה דאורייתא, ונפקא מפ"ד – זו צדקה. כן כתב ר"ן נדרים (ח ע"א ד"ה עליו להשכים) וכו'. והמקבל עליו פרישות שלא לעשות, כדין נידון שלפנינו שלא לאכול חלב גוי, או קבלת תענית – נפקא לן מקבלת נזירות שאומר בלשון קבלה... (מתוך שו"ת חתם סופר יו"ד קז. וכן צדד באו"ח קמה: 'וקרוב לי לומר שהוא איסור דאורייתא בנדר שהודר ברבים ונתפשט בכל ישראל... ועובר על כל יחל').

ואולם כמה אחרונים חולקים וסוברים שאין תוקף של 'נדר' למנהגים מלבד אם הונהגו על פי חרם וכיו"ב – ע' ים של שלמה חולין פ"א לו; דעת כהן יח – עפ"י הרבה פוסקים אחרונים.

דף ט

'כנדרים כשרים לא אמר כלום'. ואף על פי שאמרו נודרים בעת צרה, כשם שעשה יעקב אבינו – אין זה נדר גמור אלא נדבה והודאה (עפ"י רשב"א).

פירוש, שעושה כן מנדבת הלב ומרצון פנימי ולא ככפוי ע"י מניע חיצוני. ומש"כ 'הודאה' הגם שעדיין הוא בצרה – י"ל כענין המודה על חטאיו וכמצדיק את הדין הבא עליו, א"נ שמודה על הרעה כשם שמודה על הטובה. א"נ על שם פדות נפשו המעותה, כענין 'יגל לבי בישועתך' הגם שעדיין לא נושע כאמור ברישא 'ואני בחסדך בטחתי'.

וא"ת עדיין קשה הלא כתיב בתורה 'וידר יעקב נדר' הרי שקוראים גם לזה 'נדר'. וא"כ מדוע לא אמר כלום. אך לפי מה שפירש הרשב"א להלן ש'כנדבותם' דמתניתין היינו רק באופן שהקדיש בעזרה אבל באופן אחר לא אמר כלום, לכאורה גם כאן י"ל

שהואיל ואמר 'כנדרי כשרים' כשלא היה בעת צרה, לכך לא אמר כלום. אלא שהקושיא היתה על עיקר הדבר, הלא מצינו שגם כשרים נודרים ועל כך תירץ שגם נדר זה נדבה הוא.

ודלמא הכי קאמר כנדרי רשעים לא נדרנא. כלומר איני נודר כנדרי רשעים אלא כנדרי כשרים שלא אמר כלום. ואף על פי שספק נדריים להחמיר (ע' שלמי נדריים). ואין לומר שהקושיא היא שיהא נאמן לפרש שכך היתה כוונתו – שהרי לדעת הריטב"א בכל 'יד' נאמן לומר שלא נתכוין לאיסור. ואפשר שהקושיא היא שיש לנו להחזיקו בכשרות ולא ברשעות. וא"ת הלא אין אדם מוציא דבריו לבטלה וגמר ואמר לשם נדר [והרי משנתנו כר"מ, והוא סובר כן בערכין ה.]. והיה אפשר לומר שבדיבור של 'יד' אין אומרים כן, אך הלא הרא"ש כתב שאפילו באומר 'קונם' ממש, כל שאמר 'כנדרי כשרים' קלקל. ונראה שאמנם כוונתו לגמור בלבו הדבר אלא שאינו רוצה לקבלו בנדר לכך אומר 'כנדרי כשרים' שאינם מקבלים בנדר משום חשש תקלה, והרי זה כמחייב עצמו דבר 'בלא נדר'. הלכך אין כאן יתור דברים, כי רוצה לבטא את החלטתו בפיו רק אינו רוצה לקבל הדבר בנדר. [ועדיין יל"ע בכל מתפס בדבר האסור, מדוע לא נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה וגמר ואמר לשם נדר שחל, כמו מעריך פחות מבין חדש שמוציאים דבריו ממשמעותם לענין דמים. ושואר אין אומרים כן אלא בדברים החלים במחשבה כגון נדרי הקדש, משא"כ כנדרי איסור. (כן שמעתי ממו"ר הגרמ"מ פרבשטיין שליט"א לצדד בבאור התוס' ערכין ה. וע"ע אור גדול סוסי" לו)]. וע"ע במש"כ לעיל ו:

ובכך מובן מדוע יקבל אדם על עצמו נזירות ויתלה עצמו ברשעים – שרצונו לבטא בפיו שמקבל נזירותו בנדר גמור ובאחריות מלאה.

ויש לעיין: בנדרי הקדש החלים במחשבה [ולדעת רבנו תם בכל נדרי צדקה ומצוה ההרהור כדיבור, והוזכרה דעה זו בפוסקים. ע' משנ"ב תקסב; זכר יצחק מא. וכן אנו אומרים בנוסח התרת נדריים בער"ה 'הסכמה או קבלה בלב'. וכמו שכתב החת"ס (ביו"ד רכב) שאנו מחמירים להתיר קבלה בלב], כאשר גמר בלבו לעשות הדבר אלא שאומר בפיו 'בלא נדר' כדי שיהא מותר לו לחזור בו, אך לכאורה גם אם לפי דיבורו אין כאן נדר אבל הלא החליט בלבו לתת ומה שרוצה אפשרות לחזור הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה. וצ"ע.

ואם נכונה סברא זו, א"ש מה שכתבו הפוסקים (ביו"ד רג, ד ובש"ך) שכשפוסק צדקה יאמר 'בלא נדר' שאל"כ בסתמא הוי נדר – והלא כו"ע מסרו מודעה ב'כל נדרי' וא"כ הרי ודאי לענין זה תועיל המודעה, שאינו רוצה שיהא זה נדר? אך כיון שמחליט בלבו הרי ממילא הוי כנדר ממש והדרינן למש"כ הפוסקים (ביו"ד ריא) שלמעשה אין לסמוך על מודעה בנדר ממש (ע' מנח"ש צא, ב. וקצרת').

דלמא הימנו דאכילנא קאמר – שלשון 'הימנו' [כלומר ממנו] יכול להתפרש ממנו אוכל.

"הימנו" – בשבועה... דאמר 'הימנו שלא אוכל'. צריך עיון הלא אמר לשון נדר בדבריו, 'כנדרי רשעים' [ובטור ושלחן ערוך הביטוי 'כנדר רשעים' בלשון יחיד], ומדוע מפרשים דבריו כ'יד' לשבועה. ואף כי שבועה גם כן נקראת 'נדר' אך הלא נחלקו הראשונים (ער"ן ב: וש"ר) אודות נדר בלשון שבועה כגון 'הרי עלי שלא אוכל', האם מועיל מדין 'יד' לנדר או אין בדבריו כלום, אבל לכל הדעות אין זה 'יד' לשבועה [ומשמע שאפילו יאמר שנתכוין לשבועה – אינה שבועה], ומדוע כאן שהזכיר לשון נדר נידון כשבועה?

וצריך לומר שלשון 'כנדרי רשעים' מוכיח יותר שהיא שבועה, משום שהם רגילים יותר להשבע. [ואולם אם אמר בלשון חפצא כנדריים, לדעת התוס' (וכן איתא בטור יו"ד רו) הרי זה נדר] (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א קכו, א-ב).

נראה כוונתו שדרך הרשעים לישבע יותר מלידור, ובנוסף לכך הכשרים נמנעים משבועה יותר מבנדר [אם לא בשבועה לקיים

את המצוה], ועל כן סתם 'כנדרי רשעים' מורה יותר על שבועה מעל נדר. וכן נראה ממשנתנו ש'כנדבות כשרים' אינה שבועה ופירש הר"ן שאין הכשרים נשבעים לעולם.

וכן נראה מדברי הרמב"ם שלענין נדר כתב (בסוף הלכות נדרים) שהנדר כדי לתקן את מידותיו ומעשיו הרי זה זריז ומשובח, אם כי לא ירגיל בהם, ואילו לענין שבועה כתב (בסוף הלכות שבועות) שטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל. ומשמע לכאורה אפילו לתיקון מידותיו. וקצת צ"ע מלשון אותו נזיר מן הדרום 'העבודה שאגלחך לשמים' שהיא לשון שבועה. ונראה שבאופנים חריגים ראוי הדבר כשיש צורך בדבר. וע' גם בספר הישר (ו,ו) אודות שבועה משום פרישות. אך לכאורה מסתבר שאם יאמר שהיה בדעתו לנדר ולא לשבועה – נאמן לפרש דבריו והרי זה נדר בלשון שבועה.

'מאן תנא דשאני ליה בין נדר לנדבה...' ע' יוסף דעת חולין ב.

(ע"ב) 'מביאה כשהיא חולין לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה'. הר"ן פירש: לא בעזרה ממש

שהרי אסור להביא חולין לעזרה (וכע"ז יש בתוס' ורשב"א ביצה כ רע"ב. ע"ש).

והתוס' (בפסחים סו:) כתבו שאין איסור בהבאת חולין בעזרה אלא אם עושה מעשה הקרבה בדבר כדרך שעושה בקרבנות. [יש מי שצדד לומר שגם הר"ן מודה לכך, אלא סבר כשמביא בהמה כדי לשוחטה הרי זה כעין מעשה של קרבן שאסור. עפ"י אילת השחר].

ויש סוברים שאף הכנסה בלבד אסורה בלא 'הקרבה' ואעפ"כ כאן מותר כי עושה כן לצורך קרבן (עפ"י רש"י ותוס' מנחות פא. ועתוס' ב"ב פא וחולין קל ותמורה כג; ריטב"א חולין שם: חדושי הר"ן ושר"ב"ב פא: קרית ספר ומשנה למלך הל' שחיטה ב,ג). ע"ע במובא ביוסף דעת זבחים צ: ומנחות כא:

'עליך הכתוב אומר איש כי יפלא לנדר נדר נזיר להזיר לה' –

'תיבת 'פלא' יש בה שני משמעות; אחד מלשון נפלא ונעלם, וגם משמעות התגלות ומפורש... וכאן נרמז בתיבת 'כי יפלא' שני המשמעות הנ"ל, היינו שיהיה נגלה ומפורש לפניו הפלא והעומק של כח חכמת התורה, כי בזמן שהאדם מרגיש בנפשו שצריך ליתן גדר בנפשו באיזה ענין, הוא בא על עומק דברי תורה באותו דבר. ועל זה מרומז בהמלאך שבא על נזירת שמשון, נאמר שם 'ומפליא לעשות' – שעשה בזה דבר פליאה.

ובזה יובן הדין המובא בשולחן ערוך שאם האדם מקבל עליו איזה דבר שיהיה עליו כאיסור של תורה – אין מועיל לו התרה. ותמהו על זה שהרי על זה גופא יוכל לשאול מה שאסר על עצמו כאיסור של תורה – אמנם תוכן הענין כמו שיש כח בסנהדרין וחכמי הדורות לעשות גדר וסייג על כלל ישראל שלא יועיל על זה שום התרה, שזהו עיקר כח תורה שבעל פה, וכמו שבכל עיר יש בכח טובי העיר לעשות איסורים למגדר מלתא, כמו כן האדם בעת שרואה בנפשו שהוא צריך לגדר זה יש לו כח כמו איסור של תורה וממילא כשהוא אומר כן בודאי הוא מכון שצריך לגדר זה וממילא אין לו התרה. ועל זה מרמז בתיבת 'איש כי יפלא' היינו בעת שרואה בעצמו שצריך לזה, אז בא על פליאת חכמה של הדבר-תורה זה (מתוך פרי צדיק נשא ו).

וכ"כ בספרו תקנת השבין (עמ' 31): '... וכל שורש בלשון הקודש מורה על דבר והפכו כנודע, ו'פלא' הוא לשון העלם כי חכמה עליונה נעלמת בעולם הזה, רק רשימו שלה מושג בבינה שבלב, ועל ידי זה הלב יודע מרת נפשו יוכל להגדיר גדרים לעצמו כפי מה שראוי לו לאותו נפש פרטי ולאותו זמן פרטי, ואינם עניינים כוללים לכל ישראל שתגזור עליהם התורה, רק מסרתם למי שיוודע להפליא ולהשיג הפלא הנעלם בהרגשת הבינה-לעתים ע"י זה מה שראוי באותו עת ובאותו רגע מה שאינו כפי משפט הכולל שבתורה'.

וע"ע בספרו מחשבות חרוץ עמ' 59.

*

'נדרים כשרים' ו'נדרים רשעים'

'... ומסיק בגמרא אליבא דרבי מאיר שההפרש העיקרי בין נדר הרשע לנדבת הצדיק הוא בכוונת הלב, שמביא שם דוגמא לנדבה מאותו נזיר שבא מן הדרום... באור הדברים הוא שנדבות – היינו הנדרים הרצויים – הם הנעשים בהחלטה גמורה ואמיתית, שמשמש האדם בנדר כדי לקבוע במעשה את הכרתו הנוכחית הממשית. אולם יש בני אדם הבורחים מההווה ומפייסים את מצפונם במה שמבטיחים שיעשו בעתיד; ואז ברור שלא יקיימו לעולם, והיינו 'כנדרים רשעים'.

'דרך הרשעים היא לדחות את קיומן של הבטחותיהם עד לאחר זמן (עיין בר"ן). היינו שמשתמשים הם בהבטחה כדי להשתמט מקיום במעשה, כי בעצת יצרם הם טועים לחשוב שבהבטחה עצמה הם כבר סילקו חצי החוב, ובאמת עדיין לא עשו כלום; ואדרבה, ההבטחה מרחיקה עוד יותר את הקיום' (מכתב מאלהו ח"ג עמ' 295 וח"ד עמ' 283).

דף י

'מאי שנא נודר... רבי יהודה לטעמיה. דנזירות מאי איכא למימר? רבי יהודה לטעמיה...' היה יכול לתרץ כדלעיל אלא נוח לו יותר לומר רבי יהודה לטעמיה (תוס').

'חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת, לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם...' יש מקשים (ע' בני חיי לר"ח אלגאוי – מובא בדוכר צדק עמ' 26; מרומי שדה לנצי"ב, ועוד) על מה שכתבו התוס' בכמה מקומות (שבת יב; פסחים קו; גטין ז ועוד) שבמאכלות אסורים בלבד נאמר שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיק לפי שגנאי הוא לאדם ביותר אכילת דבר האסור, משא"כ בשאר חטאים – והרי כאן משמע שלא באים לידי שום חטא?

יש מי שתריך (דובר צדק שם) על פי דברי הרא"ש (לעיל ד.) שרוב חטאות באות על איסורי אכילה המצויים לו לאדם בביתו, שלכך נקראת חטאת סתם 'חטאת חלב'. ואם כן שאר איסורים שאינם שכיחים אין הצדיקים נכשלים בהם, רק חטאת חלב.

החיד"א (בפתח עינים) תריך שבדורות ראשונים אכן לא נכשלו כלל, והם אותם 'חסידים הראשונים' העוסקים בהם כאן. והתוס' דברו בדורות שלאחר מכן.

בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד קיש"ד) נשאל הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שאלה זו ע"י בנו, וכתב להבחין בטיבו של המכשול; כאן מדובר בשגגה שחייבים עליה חטאת. שגגה כזו יש בה רשלנות מסוימת שלכן טעונה כפרה, והיא לא תאונה לצדיק כלל, ואילו התוס' דברו על תקלה שבאה באונס באופן שנוהר ועשה כל שביכולתו, תקלה כזו תיתכן אצל הצדיק, מלבד באכילת איסור שמגונה ביותר.

יש להעיר שאעפ"י שהדברים מסתברים כשלעצמם, עדיין דברי התוס' בשבת אינם מיושבים בתירוץ זה שהרי שם מדובר שהטא לאור הנר וכתב על פנקסו להביא חטאת. וע"ז כתבו התוס' את חילוקם.